

تأثیر شیوه آموزش ارزشهای دینی بر تربیت منش عفاف در دانش آموزان مبتنی بر دیدگاه منش پروری توماس لیکن

مهدی رضایی *

دریافت مقاله: ۹۱/۴/۲۰

پذیرش نهایی: ۹۱/۱۱/۱۷

چکیده

این مقاله اثر شیوه آموزش ارزشهای دینی مبتنی بر دیدگاه منش پروری توماس لیکن را در تربیت منش عفاف بررسی می‌کند. شیوه‌های آموزشی، روش تدریس و محتوی آموزشی مبتنی بر این دیدگاه برای گروه آزمایش و روش تدریس رایج برای گروه کنترل به کار رفته است. جامعه مورد مطالعه ۱۰۰ نفر از دانش آموزان پسر مقطع دبیرستان غیر انتفاعی جاویدان شهر قم بودند که نمونه آن ۲۸ نفر در دو گروه ۱۴ نفره آزمایش و کنترل مورد مطالعه و بررسی قرار گرفتند. تجزیه و تحلیل داده‌های این پژوهش از طریق ترسیم جدولهای توزیع فراوانی، نمودار درصدی (آمار توصیفی) و آزمون تی (آمار استنباطی) با استفاده از نرم افزار اس پی اس به روش تحلیل واریانس یکراهه و همبستگی پیرسون انجام شده و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. نتایج نشان داد میان برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی مبتنی بر دیدگاه منش پروری و پرورش منش عفاف در دانش آموزان تفاوت معناداری وجود دارد که نشان از تغییر نگرش و طرز تلقی دانش آموزان نسبت به این ارزش در ابعاد اهمیت عفاف، عفت گفتاری، پوششی، دیداری، شنیداری و جنسی است.

کلید واژه‌ها: عفاف و فضیلت، منش پروری، برنامه درسی، ارزشهای دینی، توماس لیکن.

* دانشجوی دکترای فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی، موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

m.rezaei@gmail.com

مقدمه

محتوای درسی و روش تدریس معلم از جمله ابعاد مهم نظامهای آموزشی و از ارکان اساسی و تأثیرگذار در شیوه یادگیری دانش آموزان و تربیت آنها به شمار می‌آید. "محتوای درسی مجموعه‌ای است از شناختها (تعاریف، اصول، قواعد و...)، مهارتها (روش گام به گام کارها) و عوامل نگرشی هر عنوان درسی که با تربیت و توالی ویژه‌ای در قالب شیوه‌های معین و از طریق رسانه‌های مناسب به یادگیرندگان عرضه می‌شود" (امیر تیموری، ۱۳۷۶: ۴۶).

علاوه بر محتوای غنی آموزشی، روش تدریس مناسب نیز یکی از ارکان مهم و تأثیرگذار در فرایند آموزش و یادگیری است. اینکه معلم در این اندیشه باشد که در کلاس درس چه چیزهایی باید آموخته شود؛ چگونه باید یاد داده، و به چه کسانی آموخته شود از ضروریات حرفه معلمی و شایستگی‌های این شغل شمرده می‌شود. اینکه چه چیزی را بیاموزد به تدوین محتوا و متن غنی آموزشی منجر می‌شود. اینکه چگونه باید آموخته شود به طراحی و انتخاب روش تدریس مناسب منتهی خواهد شد و اینکه به چه کسانی آموزش داده شود، شناخت نیازها و علایق دانش آموزان مطابق با مراحل رشد در تدوین محتوا و انتخاب روش تدریس را به دنبال دارد.

"در عصر کنونی، رسالت اصلی آموزش و پرورش ایجاد تغییرات مطلوب در نگرشها، شناختها و در نهایت رفتار انسانها است" (ملکی، ۱۳۸۲: ۸۴). رسیدن به این هدف می‌تواند از طریق طراحی مطلوب نظامهای آموزشی، برنامه درسی، روش تدریس مناسب و محتوای آموزشی استاندارد شده باشد. در اینجا نیز نقش محتوای درسی و روش تدریس پررنگتر جلوه می‌کند.

علاوه بر این رسالت، انتقال ارزشهای دینی به نسلهای جدید جامعه را می‌توان از دیگر وظایف این نهاد آموزشی و تربیتی دانست. به طور یقین این هدف به دلیل اجرایی شدن باید در فرایند اصول، روشها و ابزار و محتوای درسی عبور کند. در واقع برنامه درسی مناسب همچون محتوای غنی آموزشی و روش تدریس خوب می‌تواند در اجرای ارزشهای دینی در میان نسلهای جدید نقش آفرین باشد.

در نظام آموزش و پرورش غرب به منظور پاسخگویی به این نیاز یعنی آموزش ارزشها و انتقال آنها به دانش آموزان، پژوهشهای متعددی صورت گرفته است که محصول آن را می‌توان وجود رویکرد های مختلف دانست؛ در این زمینه دانش آموزش و پرورش ارزشها به عنوان رشته‌ای علمی

در حوزه تعلیم و تربیت در غرب بر آن است تا با معرفی رویکردهای مختلف به آموزش و پرورش، ارزشها، محتوا و روش تدریس مناسبی را نیز به معلمان عرضه کند. از جمله رویکردهای موجود در این زمینه، رویکرد منش پروری^۱ است که توسط دانشمندی به نام توماس لیکنا^۲ توصیف و تبیین شده است. پژوهشگر در این مقاله به دنبال این است تا تأثیر آموزش ارزشهای دینی را با تأکید بر ارزش عفاف از طریق برنامه درسی مبتنی بر دیدگاه تربیت منش و شخصیت توماس لیکنا در راستای تغییر نگرش دانش آموزان بررسی کند و نتایج آماری آن را به تصویر بکشد. قابل ذکر است که نویسنده، رویکرد منش پروری را الگویی برای تدوین محتوا و روش تدریس آموزش ارزش عفاف قرار می دهد تا تأثیر آن را بر تغییر نگرش و طرز تلقی دانش آموزان نسبت به ارزش عفاف بررسی کند؛ لذا با طرح این سؤال در جستجوی هدف به کاوش می پردازد: چگونه می توان ارزش عفاف را در منش و شخصیت دانش آموزان پرورش داد؟ در راستای پژوهش و دریافت پاسخ برای این سؤال، مباحث دیگری مطرح می شود؛ همچون رویکرد منش، دلایل انتخاب این رویکرد کدام است، چگونگی به کارگیری این رویکرد در آموزش ارزشهای دینی و اینکه آیا آموزش ارزشهای دینی مطابق با دیدگاه منش پروری می تواند نگرش و طرز تلقی دانش آموزان را نسبت به عفاف متحول کند.

معنای عفاف در این مقاله، کسب مهارتهای رفتاری است که انسان بتواند به وسیله آن به نوعی از خود مهارگری نفسانی برای غلبه بر شهوات و خواسته های جنسی نامطلوب دست یابد (تعریف نگارنده). عفاف در ابعاد متعددی ظهور می یابد؛ همچون: عفت جنسی (غلبه بر افعال و رفتارهای نامطلوب جنسی)، عفت شنیداری (غلبه بر افعال و رفتارهای نامطلوب شنیداری)، عفت گفتاری (غلبه بر افعال و رفتارهای نامطلوب گفتاری)، عفت دیداری (غلبه بر افعال و رفتارهای نامطلوب دیداری) و عفت پوششی (غلبه بر افعال و رفتارهای نامطلوب پوششی و ظاهری).

در باب اهمیت و ضرورت این موضوع می توان گفت بحث درباره آموزش و پرورش ارزشها، رویکردهای موجود به آن، تربیت، تعیین و تبیین آن از دیرباز مورد توجه اندیشمندان حوزه آموزش و پرورش ارزشها بوده است؛ هم چنانکه در دنیای غرب و اسلام توجه زیادی به این مسئله شده است. در این میان در کشورهای اسلامی همچون ایران، که پرچم دین کامل در میان ادیان

1 - Character Education

2 - Thomas Lickona

دیگر دنیا را برافراشته است، انتقال ارزشهای دینی به جوامع انسانی از اهمیت دو چندانی برخوردار می شود. به رغم تلاشهای فکری، علمی و تجربی قابل توجهی، که از سوی صاحب نظران این حوزه صورت گرفته، هنوز معمای انتخاب رویکرد مناسب به آموزش و پرورش ارزشها، محتوای درسی مناسب و روش تدریس نسبت به ارزشهای دینی به طور کامل حل نشده است و پاسخ بعضی از سؤالات در این حوزه روشن نیست که پژوهش در این زمینه سودمند به نظر می رسد. مفید بودن نتایج پژوهش هم از لحاظ نظری در حوزه گسترش این علم و در حوزه کاربرد به لحاظ عملیاتی سازی پرورش ارزشهای دینی در منش و شخصیت دانش آموزان در محیط کلاس و مدرسه می تواند سودمند تلقی شود.

هدف این پژوهش، بررسی چگونگی تأثیر آموزش ارزشهای دینی مبتنی بر الگوی آموزشی دیدگاه منش پروری توماس لیکننا بر پرورش ارزش عفاف در دانش آموزان است که پس از توصیف و تجزیه و تحلیل رویکرد به توضیح اجرای عملی آن در پژوهشی میدانی می پردازد.

پژوهشهای داخل و خارج کشور به طور مستقیم و یا ضمنی آموزش ارزشهای دینی را از طریق نظام آموزشی به شاگردان مورد تأکید قرار داده اند؛ به عنوان مثال، نتایج پژوهش قنبرلو (۱۳۸۲) نشان می دهد که رفتار دبیران دروس مختلف در قالب الگوهای عملی برای دانش آموزان در درونی شدن ارزشها و پرورش منش ارزشی آنها تأثیر دارد. نتایج پژوهش سلیمانی (۱۳۸۲) حاکی بود که ۵۸ روش عملی برای درونی سازی ارزشها در جوانان از دیدگاه آیات و روایات هست که مسئولان تعلیم و تربیت می توانند از آن استفاده کنند. پژوهش خیری (۱۳۸۱) نشان می دهد که در درونی کردن ارزشهای دینی و مذهبی، تبیین این ارزشها به صورت اصولی و درست و نیز نقش الگویی معلم به عنوان کسی که خود بیان کننده ارزشها برای دانش آموزان است، نقش مهمی دارد.

خادمی (۱۳۷۹) در پژوهش خود به این نتیجه رسید که عوامل مختلف درون مدرسه ای نظیر روشهای برخورد مربیان، معلمان، مدیران و معاونان، محتوای کتابهای درسی و فضای فیزیکی مدرسه می تواند در تحقق این امر سودمند باشد. نتایج پژوهش قربان زاده (۱۳۷۷) حکایت دارد که عوامل خانوادگی، آموزشگاهی و اجتماعی در رشد باورهای دینی دانش آموزان تأثیر مثبتی دارد.

روش

این پژوهش از نوع کاربردی و روش شبه تجربی است که از طرح پژوهشی پیش آزمون - پس آزمون با گروه کنترل استفاده می‌کند. جامعه آماری این پژوهش را دانش آموزان مقطع دبیرستان پسرانه غیر انتفاعی مدرسه جاویدان ناحیه ۴ شهر قم تشکیل می‌دهند. روش نمونه‌گیری جامعه به روش نمونه‌گیری در دسترس است که پس از رایزنی با سازمان آموزش و پرورش استان، این مدرسه در اختیار پژوهشگر قرار گرفت و با پیشنهاد مدیر مدرسه از میان ۱۰۰ دانش آموز، دانش آموزان پایه سوم با تعداد ۲۸ نفر، نمونه آماری محقق قرار گرفتند. در این میان یک گروه ۱۴ نفره به عنوان گروه کنترل و یک گروه ۱۴ نفره به عنوان گروه آزمایش انتخاب شدند تا به عنوان آزمودنی در فرایند پژوهش قرار بگیرند.

جمع آوری داده ها

به منظور تعیین میزان تأثیر این شیوه بر پرورش منش عفاف دانش آموزان از آزمون محقق ساخته عفاف تأثیر آموزش ارزشهای دینی بر منش پروری عفاف استفاده شد. ابتدا ۴۲ سؤال چند گزینه‌ای بر اساس اهداف از پیش تعیین شده طراحی شد و به رؤیت ده نفر از اعضای هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبایی و مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رسید. بر اساس اظهار نظر آنان، دوازده سؤال حذف شد و در نتیجه تعداد سؤالات به سی سؤال پنج گزینه‌ای لیکرتی در ابعاد مختلف عفاف رسید. پایایی پرسشنامه پس از اجرا روی ۲۸ نفر از شاگردان در دو مرحله با فاصله ۲۰ روز ۸۶٪ محاسبه شد و میزان آلفای کرونباخ برای کل آزمون ۹۰٪ به ثبت رسید. پرسشنامه پس از اجرای درس در طول یک نیمسال مطابق با الگوی منش پروری توماس لیکننا در انتهای نیمسال به اجرا گذاشته، و نتایج آن با ابتدای نیمسال مقایسه شد.

رویکرد منش پروری لیکننا

در قلمرو ارزش و آموزش آن در دانش‌تعلیم و تربیت، رویکردهای متفاوتی هست که پرداختن به همه آنها از حوصله این مقاله خارج است. رویکرد منش پروری توسط توماس لیکننا در آمریکا از سال ۱۹۹۳ گسترش یافت و در کنار سایر رویکردها به آموزش ارزشها پدیدار گشت که

نوعی سازگاری نیز با مبانی و اصول آموزش و پرورش در انتقال ارزشهای دینی ما دارد. رویکرد منش پروری، یکی از رویکردهای مهم در قلمروی آموزش ارزشها است که از سال ۱۹۹۳ توسط اندیشمندی به نام توماس لیکننا در غرب گسترش یافت. این دیدگاه بر تعیین و تثبیت ارزشها از جانب بزرگان فرهنگی - اجتماعی و یا توسط نهادهای آموزشی، تربیتی، مذهبی، فرهنگی و حیثاً سیاسی اصرار می‌ورزد که به نوعی در نظر فراگیران از اعتبار و مزیت لازم برخوردارند (رهنمایی، ۱۳۸۳: ۱۸۷).

این دیدگاه اعتقاد دارد که باید ارزشها و مسائل اخلاقی را از طریق مدرسه، خانواده و جامعه به جوانان و نوجوانان آموزش داد تا شخصیت اخلاقی آنها خوب شکل بگیرد. این گونه نیست که شخصیت اخلاقی انسانها خودکار رشد یابد؛ بلکه این رشد در سایه آموزش و پرورش تحقق یافتنی است که با همکاری و هماهنگی نهاد تربیتی خانواده، مدرسه، والدین و مربیان، ارزشهای اخلاقی مورد نیاز هر دانش‌آموز را در ذهن دانش‌آموزان حکک و در شخصیت آنان تثبیت کند.

منش پروری مجموعه‌ای از فضایل اخلاقی است که شخص را برای کارهای درست، بازتاب امور اخلاقی و فرد خوب شدن، فرد اخلاقی، فردی که صحیح را از غلط می‌شناسد و تشخیص می‌دهد، شخصی که در موقعیتهای یکسان طبق این قاعده زرین - در مورد دیگران آن چنان فکر کنید که شما دوست دارید در موردتان فکر کنند - آماده می‌سازد" (ادوارد و همکاران، به نقل از لیکننا، ۱۹۹۳). طبق این تعریف منش به مجموعه‌ای از فضائل اخلاقی گفته می‌شود که می‌تواند رفتارها، اندیشه‌ها و احساسات او را رقم زند.

کاربرد این تعبیر در تعلیم و تربیت بیانگر نگرش تربیتی ویژه‌ای است که بر اهمیت حضور و نقش اولیا و مربیان نهادهای آموزشی - تربیتی در آموزش ارزشها به فراگیران و حکک و ثبت ارزشها در ذهن و روان آنها تأکید می‌ورزد (رهنمایی، ۱۳۸۳: ۱۹۰).

درباره تعریف منش پروری، لیکننا می‌گوید: "من معتقدم تربیت منش و شخصیت، تلاش سنجیده، منظم و عملی برای کاشت فضیلتها است که به صورت واقعی، انسانها دارای شخصیتی خوب و پسندیده برای خود و جامعه می‌شوند. تربیت منش و شخصیت به صورت اتفاقی تحقق نمی‌یابد بلکه به صورت نتیجه و تلاشی سخت به دست می‌آید" (نیل^۱، به نقل از لیکننا، ۱۹۹۱).

وی البته در جایی دیگر به عوامل آن نیز اشاره می‌کند: "تربیت منش و شخصیت از سه بخش

مشترک تشکیل شده است: دانایی اخلاقی، احساس اخلاقی، رفتار اخلاقی" (ادوارد و همکاران، به نقل از لیکن، ۱۹۹۳). در توضیح این عبارت می توان گفت: "شخصیت خوب شامل آگاهی به خوبیها، گرایش به خوبیها و انجام عاداتهای خوب در فکر و ذهن، عادات خوب در قلب و عادات خوب در رفتار است" (ادوارد و همکاران، به نقل از لیکن، ۱۹۹۳).

در واقع منش پروری به سه بعد شناختی، عاطفی و رفتاری ناظر است. وقتی انسان در حوزه شناختی از اندیشه های خوب پیروی کند؛ در حوزه عاطفی به خوبیها گرایش داشته؛ از سستی ها متنفر باشد و در حوزه رفتار نیز به اعمال خوب اقدام نماید و از زشتیهای رفتاری به دور باشد، می توان گفت منش و شخصیت او تربیت یافته است و صاحب مجموعه ای از فضائل اخلاقی می شود. بر این اساس، این دیدگاه به دنبال این است تا با تعلیم و تربیت ارزشها در سه نهاد خانواده، مدرسه و جامعه به هدف خود برسد و منش خوبی را در انسانها شکل بخشد. البته ارزشهای مورد تأکید این دیدگاه را می توان "حرمت قائل شدن برای زندگی و آزادی، از احساس مسئولیت نسبت به دیگران برخوردار بودن، صداقت داشتن، انصاف به خرج دادن، تحمل کردن یکدیگر(تساهل)، احترام دیگران را نگهداشتن، خود منظم بودن، از انسجام فکری و عملی بهره مند بودن، مهرورزیدن (مهربانی)، عشق و محبت داشتن، دلیر و شجاع بودن (دلیری)" (رهنمایی، ۱۳۸۳: ۲۰۱). دانست که با مبانی دین اسلام نیز هماهنگ است.

این دیدگاه علاوه بر روش و مراحل تدریس، این عوامل را نیز در فرایند منش پروری لازم و نافذ می داند: مشارکت انجمنها، خط مشی و سیاست منش پروری، تعیین ویژگیهای شخصیت، برنامه درسی منسجم و جامع، یادگیری تجربی، سنجش و ارزیابی، نقش الگوهای بزرگسالی، رشد سالم، به چالش کشیدن و فعال کردن دانش آموزان و تقویت برنامه ها.

در این مقاله این تعریف و عوامل آن، مبنای تدوین محتوای آموزشی و روش و مراحل تدریس و هم چنین ساخت پرسشنامه قرار گرفت و در طول یک نیمسال به عنوان عامل مداخله گر به اجرا درآمد.

روش و مراحل تدریس

۱ - پژوهشگر بر اساس اهداف پژوهش و هدفهای درس به تهیه محتوای آموزشی در موضوع

عفاف و ابعاد برای یک نیمسال تحصیلی اقدام کرد. محتوای این آموزش بر اساس رویکرد منش پروری در سه سطح دانایی اخلاقی، احساس و نگرش اخلاقی و رفتار اخلاقی تدوین شد (بریس، ۱۳۸۴). جزوهای آموزشی در هر جلسه در اختیار دانش آموزان قرار گرفت و بر اساس آن و روش تدریس این رویکرد، فعالیتهای آموزشی و تربیتی در کلاس به اجرا درآمد. محتوای آموزشی در موضوعات اهمیت عفاف، عفت جنسی، گفتاری، دیداری، شنیداری و پوششی مبتنی بر آیات و روایات و منابع اسلامی مطابق با سطوح آموزشی مورد نظر به این شکل تدوین شد: عنوان درس، موضوع درس، هدف کلی، اهداف رفتاری، مقدمه، تعریف واژه ها و اصطلاحات، اهمیت و ضرورت، آثار مثبت و منفی آن، مصداقها، داستان و الگوی رفتاری، مهارتها، نتیجه گیری و در پایان تمرین و پژوهش در مورد موضوع درس.

۲ - محتوای آموزشی با الگوی تدریس این دیدگاه در گروه آزمایش در طول ۱۵ جلسه ۱:۳۰ دقیقه ای به اجرا درآمد. گروه کنترل نیز به روش تدریس رایج توسط معلم مسیر تحصیلی خود را طی می کردند.

۳ - در هر جلسه ابتدا متن آموزشی به دانش آموزان داده، و در ادامه مطابق با الگوی تدریس، فعالیتهای کلاسی توسط پژوهشگر و دانش آموزان اجرا می شد
الگوی تدریس در سه حوزه سه شکل گرفته که عبارت است از: دانایی اخلاقی (فعالتهای دانشی که به افزایش دانایی اخلاقی ناظر است)، احساس و نگرش اخلاقی (فعالتهای دانشی که به افزایش احساس اخلاقی ناظر است). و رفتار اخلاقی (فعالتهای رفتاری که به شکل گیری اخلاقی ناظر است).

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

آخرین پرسش این مقاله را می توان این گونه بیان کرد که آیا روش این رویکرد می تواند نگرش و طرز تلقی دانش آموزان را نسبت به عوامل ارزش عفاف متحول کند.

با توجه به نکاتی که در روش تحقیق بیان شد، پژوهشگر در پژوهش خود ابتدا به طراحی یک آزمون ۳۰ سؤالی در شش حوزه اهمیت عفاف، عفت جنسی، گفتاری، دیداری، شنیداری و پوششی اقدام کرد و در گام بعد به روایی و پایایی آن پرداخت. پس از اجرای این آزمون در دو

تأثیر شیوه آموزش ارزشهای دینی بر تربیت منش عفاف در دانش آموزان مبتنی بر... / ۱۲۵

گروه آزمایش و کنترل، نمره‌های پیش آزمون را در برنامه SPSS به ثبت رساند. پژوهشگر در ادامه به تدریس محتوای درسی عفاف مطابق با رویکرد منش پروری به عنوان عامل مداخله‌گر پرداخت و در پایان نیمسال با اجرای دوباره آزمون در دو گروه، نمره‌های پس آزمون را در برنامه ثبت کرد تا به مقایسه و تجزیه و تحلیل نمره‌های هر دو گروه اقدام کند.

جدول شماره ۱ - توصیف نمره‌های عفاف در مقایسه کلی

متغیر	گروه	مرحله آزمون	تعداد	میانگین	واریانس	انحراف معیار	جمع
نمره عفاف	کنترل	پیش آزمون	۱۴	۱۴.۱۷	۱۱.۵۹۹	۳.۴۰۶	۱۱۹۱
	کنترل	پس آزمون	۱۴	۱۵.۶۰	۱۱.۷۳۶	۳.۴۲۶	۱۳۰۹
	آزمایش	پیش آزمون	۱۴	۱۵.۱۰	۱۲.۲۸۰	۳.۵۰۴	۱۲۶۸
	آزمایش	پس آزمون	۱۴	۱۸.۰۷	۵.۵۱۳	۲.۳۴۸	۱۵۱۸

داده‌های جدول شماره ۱، میانگین، واریانس و انحراف معیار متغیرهای عفاف را در مقایسه کلی نشان می‌دهد. با توجه به نتایج جدول به ترتیب نمره عفاف پیش آزمون گروه کنترل، نمره عفاف پس آزمون گروه کنترل، نمره عفاف پیش آزمون گروه آزمایش و نمره عفاف پس آزمون گروه آزمایش قرار گرفته است. بررسی واریانس نمره‌ها حاکی است که میزان پراکندگی نمره دانش آموزان در پیش آزمون گروه آزمایش بیش از بقیه و میزان پراکندگی نمره دانش آموزان در پس آزمون گروه آزمایش از بقیه کمتر است.

برای بررسی تفاوت بین میانگین نمره‌های دو آزمون پیش آزمون و پس آزمون در گروه کنترل و آزمایش از آزمون T استفاده شده است.

جدول شماره ۲ - میانگین و انحراف معیار نمره‌های عفاف در پیش آزمون و پس آزمون گروه کنترل و آزمایش

متغیر	گروه	مرحله آزمون	تعداد	میانگین	انحراف معیار	استاندارد خطا	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
نمره عفاف	کنترل	پیش آزمون	۱۴	۱۴.۱۷	۳.۴۰۶	۰.۴۴۰	-۲.۲۹۸	۱۱۸	۰.۰۲۳	تفاوت معنادار است.
		پس آزمون	۱۴	۱۵.۶۰	۳.۴۲۶	۰.۴۴۲				
	آزمایش	پیش آزمون	۱۴	۱۵.۱۰	۳.۵۰۴	۰.۳۸۲	-۶.۴۶۷	۲۸۶	۰.۰۰۰	تفاوت معنادار است.
		پس آزمون	۱۴	۱۸.۰۷	۲.۳۴۸	۰.۲۵۶				

جدول شماره ۲، میانگین و انحراف معیار نمره‌های پیش آزمون و پس آزمون در گروه کنترل و آزمایش، نتایج آزمون T را برای بررسی تفاوت میانگین نمره‌های پیش آزمون و پس آزمون را در گروه کنترل و آزمایش نشان می‌دهد. با توجه به نتایج جدول، میانگین نمره‌های پس آزمون از میانگین نمره‌های پیش آزمون در دو گروه بیشتر است. نتایج آزمون T، حاکی است که بین میانگین نمره پیش آزمون و پس آزمون با اطمینان ۹۷ درصد در گروه کنترل و ۹۹ درصد در گروه آزمایش تفاوت معناداری هست؛ به عبارت دیگر نمره‌های گروه پس آزمون به شکل معناداری از گروه پیش آزمون بیشتر است. قابل ذکر است که تفاوت معناداری در گروه کنترل به این دلیل بود که درس دین و زندگی همزمان با این کلاس در گروه تدریس می‌شد که قابل کنترل نبود. اما تفاوت معناداری در گروه آزمایش به این دلیل است که محتوای درسی و روش تدریس منش پروری، بر نگرش و طرز تلقی دانش آموزان تأثیر قابل توجهی داشته است. در مقایسه تطبیقی دو گروه آزمایش و کنترل در آزمون t، مقدار $t = -4.195$ ، درجه آزادی ۲۸۶ و سطح معناداری ۰.۰۰۰ است که نشان از تفاوت معناداری دارد.

تأثیر شیوه آموزش ارزشهای دینی بر تربیت منش عفاف در دانش آموزان مبتنی بر... / ۱۲۷

جدول شماره ۳ - آزمون تحلیل واریانس نمره‌های عفاف در پیش آزمون و پس آزمون گروه کنترل

متغیر	گروه	مرحله آزمون	درون. برون گروهی	مجموعه مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	توان آزمون	سطح معناداری	نتیجه آزمون
نمره عفاف	کنترل	پیش آزمون	درون گروهی	۱۳۳.۷۳۳	۵	۲۶.۷۴۷	۲.۶۲۳	۰.۰۳۴	تفاوت وجود دارد.
			برون گروهی	۵۵۰.۶۰۰	۵۴	۱۰.۱۹۶			
			جمع	۶۸۴.۳۳۳	۵۹				
	کنترل	پس آزمون	درون گروهی	۱۷۶.۴۰۰	۵	۳۵.۲۸۰	۳.۶۹۲	۰.۰۰۶	تفاوت وجود دارد.
			برون گروهی	۵۱۶.۰۰۰	۵۴	۹.۵۵۶			
			جمع	۶۹۲.۴۰۰	۵۹				

نتایج آزمون تحلیل واریانس در جدول شماره ۳، حاکی است که بین میانگین نمره‌های عفاف دانش آموزان گروه کنترل در پیش آزمون با اطمینان ۹۷ درصد تفاوت معناداری هست که این نمره در پس آزمون با اطمینان ۹۹ درصد تفاوت معناداری را عرضه می‌کند.

جدول شماره ۴ - آزمون تحلیل واریانس نمره‌های عفاف در پیش آزمون و پس آزمون گروه آزمایش

متغیر	گروه	مرحله آزمون	درون. برون گروهی	مجموعه مجذوذات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	توان آزمون	سطح معناداری	نتیجه آزمون
نمره عفاف	آزمایش	پیش آزمون	درون گروهی	۳۰۹.۳۸۱	۵	۶۱.۸۷۶	۶.۷۹۹	۰.۰۰۰۰	تفاوت وجود دارد
			برون گروهی	۷۰۹.۸۵۷	۷۸	۹.۱۰۱			
		جمع	۱۰۱۹.۲۳۸	۸۳					
	آزمایش	پس آزمون	درون گروهی	۳۰۹.۳۸۱	۵	۶۱.۸۷۶	۶.۷۹۹	۰.۰۰۰۰	تفاوت وجود دارد
			برون گروهی	۷۰۹.۸۵۷	۷۸	۹.۱۰۱			
		جمع	۱۰۱۹.۲۳۸	۸۳					

نتایج آزمون تحلیل واریانس در جدول شماره ۴، حاکی است که بین میانگین نمره عفاف دانش‌آموزان گروه آزمایش در پیش آزمون با اطمینان ۹۹ درصد تفاوت معناداری هست که این نمره در پس آزمون نیز با اطمینان ۹۹ درصد تفاوت معناداری را نشان می‌دهد.

پرسش شماره ۱

آیا آموزش ارزشهای دینی طبق دیدگاه منش پروری، می‌تواند نگرش و طرز تلقی دانش‌آموزان را در مورد اهمیت عفاف متحول کند؟ برای بررسی میزان اثرگذاری برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی بر اهمیت عفاف از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است.

جدول شماره ۵ - میانگین و انحراف معیار آموزش ارزشهای دینی و اهمیت عفاف

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تعداد پاسخها	میزان همبستگی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
آموزش ارزشها	۲۸	۱۰۰.۲۹	۱۲.۹۱۲	۲۸	۰.۷۷۵	۰.۰۰۰	رابطه مستقیم و معنادار وجود دارد.
اهمیت عفاف	۲۸	۱۸.۳۹	۲.۰۶۱	۲۸			

نتایج آزمون همبستگی پیرسون در جدول شماره ۵ حاکی است که برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی به میزان ۷۷ درصد بر نگرش اهمیت عفاف دانش آموزان تأثیر دارد؛ این رابطه از نظر آمار استنباطی با اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. معناداری در این عبارت به این معنا است که برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی مبتنی بر رویکرد منش پروری می تواند اهمیت عفاف را در اندیشه دانش آموزان متحول سازد.

پرسش شماره ۲

آیا آموزش ارزشهای دینی طبق دیدگاه منش پروری، می تواند نگرش و طرز تلقی دانش آموزان را در مورد عفت جنسی متحول کند؟ برای بررسی میزان اثرگذاری برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی بر عفت جنسی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است.

جدول شماره ۶ - میانگین و انحراف معیار آموزش ارزشهای دینی و عفت جنسی

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تعداد پاسخها	میزان همبستگی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
آموزش ارزشها	۲۸	۱۰۰.۲۹	۱۲.۹۱۲	۲۸	۰.۸۹۹	۰.۰۰۰	رابطه مستقیم و معنادار وجود دارد.
عفت جنسی	۲۸	۱۶.۱۸	۴.۲۷۸	۲۸			

نتایج آزمون همبستگی پیرسون در جدول شماره ۶، حاکی است که برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی به میزان ۸۹ درصد بر نگرش عفت جنسی دانش آموزان تأثیر دارد. این رابطه از نظر آمار استنباطی با اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. معناداری در این عبارت به این معنا است که برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی مبتنی بر رویکرد منش پروری می تواند عفت جنسی را در اندیشه و رفتار دانش آموزان متحول سازد.

پرسش شماره ۳

آیا آموزش ارزشهای دینی طبق دیدگاه منش پروری، می تواند نگرش و طرز تلقی دانش آموزان را در مورد عفت گفتاری متحول کند؟ برای بررسی میزان اثرگذاری برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی بر عفت گفتاری از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است.

جدول شماره ۷ - میانگین و انحراف معیار آموزش ارزشهای دینی و عفت گفتاری

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تعداد پاسخها	میزان همبستگی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
آموزش ارزشها	۲۸	۱۰۰.۲۹	۱۲.۹۱۲	۲۸	۰.۸۷۸	۰.۰۰۰	رابطه مستقیم و معنادار
عفت گفتاری	۲۸	۱۵.۳۹	۳.۸۱۴	۲۸			وجود دارد.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون در جدول شماره ۷، حاکی است که برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی به میزان ۸۷ درصد بر نگرش عفت گفتاری دانش آموزان تأثیر دارد. این رابطه از نظر آمار استنباطی با اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. معناداری در این عبارت به این معنا است که برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی مبتنی بر رویکرد منش پروری می تواند عفت گفتاری را در اندیشه و رفتار دانش آموزان متحول سازد.

پرسش شماره ۴

آیا آموزش ارزشهای دینی طبق دیدگاه منش پروری، می‌تواند نگرش و طرز تلقی دانش‌آموزان را در مورد عفت دیداری متحول کند؟ برای بررسی میزان اثرگذاری برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی بر عفت دیداری از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است.

جدول شماره ۸ - میانگین و انحراف معیار آموزش ارزشهای دینی و عفت دیداری

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تعداد پاسخها	میزان همبستگی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
آموزش ارزشها	۲۸	۱۰۰.۲۹	۱۲.۹۱۲	۲۸	۰.۸۰۶	۰.۰۰۰	رابطه مستقیم و معنادار وجود دارد.
عفت دیداری	۲۸	۱۸.۰۰	۲.۲۴۴	۲۸			

نتایج آزمون همبستگی پیرسون در جدول شماره ۸، حاکی است که برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی به میزان ۸۷ درصد بر نگرش عفت دیداری دانش‌آموزان تأثیر دارد. این رابطه از نظر آمار استنباطی با اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. معنا داری در این عبارت به این معنا است که برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی مبتنی بر رویکرد منش پروری می‌تواند عفت دیداری را در اندیشه و رفتار دانش‌آموزان متحول سازد.

پرسش شماره ۵

آیا آموزش ارزشهای دینی طبق دیدگاه منش پروری، می‌تواند نگرش و طرز تلقی دانش‌آموزان را در مورد عفت شنیداری متحول کند؟ برای بررسی میزان اثرگذاری برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی بر عفت شنیداری از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است.

جدول شماره ۹ - میانگین و انحراف معیار آموزش ارزشهای دینی و عفت شنیداری

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تعداد پاسخها	میزان همبستگی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
آموزش ارزشها	۲۸	۱۰۰.۲۹	۱۲.۹۱۲	۲۸	۰.۵۱۴	۰.۰۰۰	رابطه مستقیم و معنادار
عفت شنیداری	۲۸	۱۳.۹۶	۲.۳۳۳	۲۸			وجود دارد.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون در جدول شماره ۹، حاکی است که برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی به میزان ۵۱ درصد بر نگرش عفت شنیداری دانش آموزان تأثیر دارد. این رابطه از نظر آمار استنباطی با اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. معناداری در این عبارت به این معنا است که برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی مبتنی بر رویکرد منش پروری می تواند عفت شنیداری را در اندیشه و رفتار دانش آموزان متحول سازد.

پرسش شماره ۶

آیا آموزش ارزشهای دینی طبق دیدگاه منش پروری، می تواند نگرش و طرز تلقی دانش آموزان را در مورد عفت پوششی متحول کند؟ برای بررسی میزان اثرگذاری برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی بر عفت پوششی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است.

جدول شماره ۱۰ - میانگین و انحراف معیار آموزش ارزشهای دینی و عفت پوششی

متغیر	تعداد	میانگین	انحراف معیار	تعداد پاسخها	میزان همبستگی	سطح معناداری	نتیجه آزمون
آموزش ارزشها	۲۸	۱۰۰.۲۹	۱۲.۹۱۲	۲۸	۰.۸۴۷	۰.۰۰۰	رابطه مستقیم و معنادار
عفت پوششی	۲۸	۱۷.۵۷	۲.۳۷۹	۲۸			وجود دارد.

نتایج آزمون همبستگی پیرسون در جدول شماره ۱۰، حاکی است که برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی به میزان ۸۵ درصد بر نگرش عفت پوششی دانش آموزان تأثیر دارد. این رابطه از نظر آمار استنباطی با اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. معناداری در این عبارت به این معنا است که برنامه درسی آموزش ارزشهای دینی مبتنی بر رویکرد منش پروری می تواند عفت پوششی را در اندیشه و رفتار دانش آموزان متحول سازد.

بحث و نتیجه گیری

یافته های این پژوهش، حاکی از تفاوت معنی دار بین میانگین نمره پرورش منش عفاف دانش آموزان در گروه آزمایش نسبت به ابتدای نیمسال و گروه کنترل در پیش آزمون و پس آزمون است. در مقایسه دقیق بین دو گروه آشکار می شود که نمره آزمون گروه آزمایشی که این الگوی تدریس و محتوای آن در مورد آنها اجرا شده است، نسبت به گروه کنترل، که به روش رایج مدرسه بوده است، فاصله زیادی دارد که از تأثیر مثبت این روش در منش پروری دانش آموزان حکایت می کند. این نتیجه با یافته های خیری (۱۳۸۱) همخوانی دارد که نشان داد در درونی کردن ارزشهای دینی و مذهبی، تبیین این ارزشها به صورت اصولی و درست و نیز نقش الگویی معلم به عنوان کسی که خود بیان کننده ارزشها برای دانش آموزان است، نقش مهمی دارد. از سوی دیگر این نتیجه با یافته های پژوهش خادمی (۱۳۷۹) که نشان داد عوامل مختلف درون مدرسه ای نظیر روشهای برخورد مربیان، معلمان، مدیران و معاونان، محتوای کتابهای درسی و فضای فیزیکی مدرسه می تواند در تحقق این امر سودمند باشد، سازگاری دارد و هم چنین با پژوهش قربان زاده (۱۳۷۷) نیز مطابقت می کند که حکایت دارد عوامل خانوادگی، آموزشگاهی و اجتماعی در رشد باورهای دینی دانش آموزان تأثیر مثبتی دارد.

با توجه به نتایج این پژوهش و همسویی آن با پژوهشهای این حوزه می توان بر آموزش ارزشهای دینی در منش پروری عفاف دانش آموزان مبتنی بر دیدگاه منش پروری لیکن تأکید کرد و ضرورت کاربرد آن را در سایر ارزشهای دینی مورد بحث قرار داد. نکته مهم کیفیت اجرای این روش و رعایت تناسبهای فرهنگی در میان دانش آموزان است؛ به این معنی که اجرای نادرست و احتمالاً عدم رعایت مسائل فرهنگی نتیجه منفی در پی داشته باشد.

مشاهدات پژوهشگر در جلسات درسی نشان می‌دهد که روش تدریس و فعالیتهای رایج آموزشی در گروه کنترل، آنها را به دانش آموزانی منفعل و بی‌انگیزه نسبت به یادگیری ارزشهای دینی تبدیل کرده است که این انفعال آنها را به بی‌توجهی سوق می‌دهد در حالی که دانش آموزان گروه آزمایشی، تلاش و دقت بیشتری از خود نشان می‌دادند. از طرفی بسیاری از دانش آموزان در گروه آزمایشی هنگام آموزش، رضایت خود را از اجرای این روش در آموزش ارزشها و مسائل دینی اعلام، و پیشنهاد می‌کردند که اولاً این کلاسها از دوران راهنمایی در گروه پسران و دختران اجرا شود؛ ثانیاً این کلاسها در فصل تابستان و سالهای دیگر نیز برای خود آنها به اجرا درآید.

منابع فارسی

- امیر تیموری، محمد حسن (۱۳۷۶). تدوین متون آموزش برنامه‌ای. تهران: اساطیر.
- بریس، نیکلا (۱۳۸۴). تحلیل داده‌های روانشناسی با برنامه اس پی اس اس. ترجمه خدیجه علی آبادی و علی صمدی. تهران: دوران.
- خادمی، عین‌الله (۱۳۷۹). بررسی عوامل مؤثر بر درونی کردن ارزشهای اسلامی در دانش آموزان از دیدگاه مربیان تربیتی ناحیه ۲ آموزش و پرورش قم. قم: اداره کل آموزش و پرورش.
- خیری، ابراهیم (۱۳۸۱). درونی کردن ارزشها. پایان‌نامه کارشناسی امور تربیتی. آموزش و پرورش استان قم.
- رهنمایی، احمد (۱۳۸۳). درآمدی بر مبانی ارزشها، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی.
- سلیمانی، محمدرضا (۱۳۸۲). عوامل و روشهای مؤثر بر درونی کردن ارزشهای اسلامی در جوانان از دیدگاه قرآن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد معارف اسلامی.
- قربان‌زاده، سلام‌اله (۱۳۷۷). عوامل مؤثر بر رشد باورهای دینی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. شورای تحقیقات آموزش و پرورش آذربایجان غربی.
- قنبرلو، ضرغام (۱۳۸۲). بررسی عوامل مؤثر در درونی کردن ارزشهای اسلامی و انسانی در دانش آموزان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد مدیریت آموزشی.
- ملکی، حسن (۱۳۸۲). مهارت‌های اساسی تدریس. ج ۱. زنجان: نیکان‌کتاب.

منابع انگلیسی

- Lickona, Thomas. 1991. Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility. New York, Bantam Books. p. 288.

تأثیر شیوه آموزش ارزشهای دینی بر تربیت منش عفاف در دانش آموزان مبتنی بر... ۱۳۵/

Lickona, Thomas, 1993. The Return of Character Education. ERIC_NO: EJ472598

Lickona, Thomas, 2001. What is good character? Reclaiming Children and Youth, 9(4), 239- 247.

